

POSTANOWIENIE

Dnia 14 marca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Anna Owczarek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Agnieszka Piotrowska

w sprawie ze skargi A. N. o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem Sądu Okręgowego w K. z dnia 19 listopada 1947 r., sygn. akt ... 467/47 o przywrócenie posiadania, przy uczestnictwie J. G., J. G. (P.), E. K., J. K., E. M.-G., H. R., L. R., P. R., S. R., T. R., Skarbu Państwa - Prezydenta Miasta K., J. S. i Uniwersytetu H. w J. po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 14 marca 2014 r., zażalenia skarżącego na postanowienie Sądu Okręgowego w K. z dnia 4 października 2012 r., sygn. akt ... 841/12 oraz zażalenia skarżącego na postanowienie Sądu Okręgowego w K. z dnia 23 listopada 2012 r., sygn. akt ... 841/12

- 1) **oddala zażalenie na postanowienie Sądu Okręgowego w K. z dnia 4 października 2012 r.,**
- 2) **umarza postępowanie zażaleniowe dotyczące postanowienia Sądu Okręgowego w K. z dnia 23 listopada 2012 r.,**
- 3) **oddala wniosek Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa o przyznanie wynagrodzenia za udział w postępowaniu zażaleniowym.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w K. (1) postanowieniem z dnia 4 października 2012 r. odrzucił zażalenie A. N. na postanowienie tego Sądu z dnia 11 września 2012 r., odrzucające zażalenie na postanowienie tego Sądu z dnia 25 maja 2012 r., którym odrzucono skargę o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym postanowieniem Sądu Okręgowego w K. z dnia 19 listopada 1947 r., ... 467/47, przywracającym wnioskodawcy L. L. posiadanie trzech oznaczonych nieruchomości, położonych w K. na podstawie dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. Nr 13, poz. 87 ze zm.).

Przyczyną odrzucenia skargi o wznowienie postępowania było nie oparcie jej na ustawowej podstawie wznowienia w rozumieniu art. 410 § 1 k.p.c. Podstawą odrzucenia kolejnych zażaleń wnioskodawcy był art. 373 w zw. z art. 370 w zw. z art. 397 § 2 k.p.c. Sąd wskazał, że zgodnie z art. 394¹ § 2 k.p.c. zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje na postanowienie sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie (z wyjątkiem postanowień o których mowa w art. 398¹ k.p.c. i wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji) - jeżeli w sprawie przysługuje skarga kasacyjna. Stwierdzając, że skarga kasacyjna nie przysługuje w sprawie o przywrócenie posiadania, także dochodzonego na podstawie cyt. dekretu (art. 398² § 2 pkt 1 k.p.c.) ani w sprawie wszczętej na skutek skargi o wznowienie takiego postępowania, Sąd uznał zażalenie na postanowienie o odrzuceniu zażalenia na postanowienie o odrzuceniu skargi o wznowienie za niedopuszczalne.

Kolejnym postanowieniem (2) z dnia 23 listopada 2012 r. Sąd Okręgowy odmówił skarżącemu A. N. sporządzenia uzasadnienia wskazanego postanowienia z dnia 4 października 2012 r. oraz jego doręczenia. Sąd, opierając się na argumentach wskazanych wyżej, stwierdził, że skoro na postanowienie nie przysługiwało zażalenie doręczeniu podlegała tylko jego sentencja (art. 357 § 2 k.p.c.) Powtarzając argumentację przemawiającą za niedopuszczalnością zaskarżenia postanowienia odrzucającego skargę o wznowienie postępowania w sprawie o przywrócenie posiadania na podstawie przepisów dekretu z dnia 8 marca 1946 r. Sąd Okręgowy przyjął, że w świetle art. 357 § 2 k.p.c. postanowienie to nie podlegało doręczeniu wraz z uzasadnieniem.

Skarżący wniósł zażalenia do Sądu Najwyższego na oba wskazane postanowienia.

W zażaleniu na postanowienie z dnia 4 października 2012 r., wnosząc o jego uchylenie, skarżący zarzucił naruszenie art. 394¹ § 2 w z. z art. 373 w zw. z art. 370 w zw. z art. 397 § 2 k.p.c. poprzez odrzucenie zażalenia, mimo że skarżącemu przysługiwał i przysługuje środek zaskarżenia od postanowienia z dnia 11 września 2012 r., jako wydanego w sprawie, w której przysługuje skarga kasacyjna oraz naruszenie art. 398² § 2 pkt 1 *in fine* k.p.c. poprzez przyjęcie, że sprawa o przywrócenie posiadania na podstawie przepisów dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich stanowi sprawę o przywrócenie posiadania w rozumieniu powyższego przepisu.

W zażaleniu na postanowienie z dnia 23 listopada 2012 r., wnosząc o jego uchylenie, skarżący zarzucił naruszenie art. 398² § 2 pkt 1 *in fine* k.p.c. poprzez przyjęcie, że sprawa o przywrócenie posiadania na podstawie przepisów dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich stanowi sprawę o przywrócenie posiadania w rozumieniu powyższego przepisu, w konsekwencji naruszenie art. 398² § 2 pkt 1 *in fine* k.p.c. oraz art. 2, 45 ust. 1 i 176 Konstytucji RP przez błędne przyjęcie, że w tych sprawach skarga kasacyjna nie przysługuje, czego skutkiem było naruszenie art. 394¹ § 2 przez błędne przyjęcie, że zażalenie nie przysługuje, co ostatecznie doprowadziło do naruszenia art. 357 § 1 i 2 k.p.c. oraz art. 397¹ § 1¹ k.p.c.

Skarb Państwa – Prezydent Miasta K., zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa, w odpowiedziach na zażalenia wniósł o odrzucenie zażaleń, względnie o ich oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył:

Istota sporu sprowadza się do zagadnienia czy od postanowienia w przedmiocie przywrócenia posiadania dochodzonego na podstawie dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. Nr 13, poz. 87 ze zm.; dalej jako: dekret) przysługuje skarga kasacyjna.

Zgodnie z art. 15 i art. 16 dekretu osobie, która w związku z wojną rozpoczętą w dniu 1 września 1939 r. utraciła posiadanie majątku, a gdy zmarła lub

jest nieobecna jej krewnym w linii prostej (zstępnym i wstępnym, również dzieciom nieślubnym), braciom i siostram oraz małżonkowi przysługiwało uprawnienie do żądania przywrócenia posiadania tego majątku, jeżeli nie zachodziły przeszkody z art. 22 dekretu. Przywrócenie posiadania mogło nastąpić w drodze samopomocy (czynności faktycznej), za zgodą okręgowego urzędu likwidacyjnego, lub w postępowaniu sądowym toczącym się przed sądem grodzkim miejsca, w którym znajdował się opuszczony majątek. Wniosek o przywrócenie posiadania na podstawie dekretu mógł być zgłoszony w zamkniętym terminie o charakterze zawitym, obejmującym okres od dnia 19 kwietnia 1946 r. do dnia 31 grudnia 1948 r.

Przepisy procesowe zamieszczone w dekreście, o charakterze *lex specialis*, wskazywały, że w postanowieniu rozstrzygającym sprawę sąd orzeka czy, komu i odnośnie jakiego majątku przywraca posiadanie (art. 24 ust. 1), na postanowienia uwzględniające lub oddalające wnioski o przywrócenie posiadania przysługuje zażalenie, które rozpoznaje sąd okręgowy (art. 25), w sprawach o przywrócenie posiadania kasacja nie służy (art. 27). Podkreślić należy, że w ówczesnym systemie prawnym skarga kasacyjna była zwyczajnym środkiem odwoławczym przysługującym do Sądu Najwyższego od nieprawomocnych wyroków sądów drugiej instancji, którego dopuszczalność w sprawach o prawa majątkowe zależała od wartości przedmiotu zaskarżenia (art. 380 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. Kodeks postępowania cywilnego, jedn. tekst: Dz. U. z 1932 r., Nr 112, poz. 934 ze zm., dalej jako: k.p.c. z 1930 r.) oraz od postanowień sądów drugiej instancji kończących postępowanie (art. 424 k.p.c. z 1930 r.).

Dekret z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich został uchylony z dniem 1 sierpnia 1985 r. (art. 100 pkt 1 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczeniu nieruchomości, Dz. U. Nr 22, poz. 99), przy czym w ustawie tej nie zamieszczono przepisów przejściowych.

Dekret nie zawierał przepisów regulujących wznowienie postępowania, stąd zastosowanie w tym zakresie miały przepisy innych ustaw regulujących postępowanie niesporne. Ograniczony zakres kognicji Sądu Najwyższego w obecnych postępowaniach zażaleniowych uniemożliwia odniesienie się do kwestii związanych bezpośrednio ze skargą o wznowienie postępowania,

toczącego się w tym wypadku na skutek skargi następcy prawnej osoby nie będącej uczestnikiem prawomocnie zakończonego postępowania o przywrócenie posiadania na podstawie dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i ponemieckich. Bezprzedmiotowe byłoby także zajmowanie stanowiska co do złożonych kwestii dotyczących kręgu uczestników postępowania o przywrócenie posiadania, skutków przywrócenia osobie uprawnionej posiadania opuszczonego mienia oraz przerwy biegu przemilczenia wnioskiem złożonym przez jedną osobę także na rzecz innych współwłaścicieli. Rozważania zostaną zatem ograniczone do zagadnienia dopuszczalności wniesienia skargi kasacyjnej.

Postępowanie ze skargi o wznowienie postępowania zostało wszczęte w dniu 2 czerwca 2009 r. i zakończone prawomocnym postanowieniem Sądu Okręgowego w K. z dnia 25 maja 2012 r. W związku z brakiem szczególnego przepisu dotyczącego wznowień postępowań prawomocnie zakończonych przed dniem wejścia w życie obecnego kodeksu postępowania cywilnego, tj. 1 stycznia 1965r., przyjąć należy że zastosowanie ma zasada bezzwłocznego działania ustawy nowiej, stanowiąca podstawową regułę prawa międzyczasowego w dziedzinie prawa procesowego (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 kwietnia 1986 r. III CZP 13/86, OSNCP 1987, nr 2-3, poz. 31, uchwała (7) Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2001r., III CZP 49/00, OSNC 2001, nr 14, poz. 53). Oznacza to, że zastosowanie mają przepisy prawa procesowego w obecnym brzmieniu, a na postanowienie o odrzuceniu skargi oraz na postanowienie sądu drugiej instancji oddalające zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji odrzucające skargę o wznowienie postępowania nie przysługuje skarga kasacyjna, gdyż nie jest to postanowienie tożsame z postanowieniem w przedmiocie odrzucenia pozwu lub wniosku wszczynającego postępowanie w sprawie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2001 r., I CZ 94/01, OSNC 2002, nr 3, poz. 34, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2001 r., V CKN 357/01, OSNC 2002, nr 7-8, poz. 92). Jeżeli do rozpoznania skargi o wznowienie właściwy był sąd drugiej instancji od wydanego przez niego postanowienia o odrzuceniu skargi przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego, gdyby w sprawie, w której wywiedziono tę skargę przysługiwała skarga kasacyjna (art. 394¹ § 2 w zw. z art. 406 k.p.c.). O dopuszczalności skargi kasacyjnej

decyduje zatem przedmiot sprawy w postępowaniu prawomocnie zakończonym (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2000 r., III CZ 173/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 144). Konsekwentnie skarga kasacyjna nie przysługuje od wyroku wydanego w wyniku skargi o wznowienie postępowania w sprawie o naruszenie posiadania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 2000 r., III CZ 103/00, nie publ.)

Zgodnie z art. 398² § 2 pkt 1 *in fine* k.p.c. skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w sprawach o naruszenie posiadania. Rozważyć zatem należy, czy przywrócenie posiadania na podstawie przepisów dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich mieści się w pojęciu naruszenia posiadania w rozumieniu powyższego przepisu. Uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 1945 r., C.I.110/46, mająca moc zasady prawnej (OSN 1947, nr I, poz. 3) stwierdzono, że pod rządami dekretu dochodzenie mienia opuszczonego, oparte na prawie własności lub innym tytule, jest dopuszczalne w drodze powództwa. W uzasadnieniu tego orzeczenia wyraźnie wskazano, odwołując się do celu i szczególnego przedmiotu unormowania, że w trybie dekretu można dochodzić jedynie przywrócenia utraconego posiadania, a nie roszczeń bądź żądań opartych na prawie rzeczowym. Dekret miał umożliwić wniesienie powództwa posesoryjnego tym, którzy w skutek upływu terminu z art. 390 k.p.c. z 1930 r., nie mogliby wszcząć takiego postępowania i musieliby wykorzystać powództwo oparte na prawie (petytoryjne), co do którego nie mogli dysponować niezbędnymi dowodami. Jako szczególny tryb posesoryjny przywracania posiadania majątków opuszczonych, oparty na innych zasadach jak k.p.c., zakwalifikował Sąd Najwyższy postępowanie dekretowe w uzasadnieniu uchwały Całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 1956 r., 1 CO 9/56 (OSN 1957, nr I, poz. 1). Regulacja dotycząca przywrócenia posiadania w drodze sądowej, zawarta w dekrecie, odnosiła się jedynie do kwestii procesowych, wyznaczając samodzielnie krąg osób legitymowanych do złożenia wniosku, termin wszczęcia postępowania, właściwość sądu, środki zaskarżenia i skutki wydanego orzeczenia. Brak podstaw do przypisania jej charakteru norm materialno-prawnych, w szczególności wyznaczających samodzielną, swoistą instytucję prawną „posiadania”, odmienną od pojęć definiowanych zgodnie z ustawą miejsca

położenia jego przedmiotu (art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych – Dz. U. Nr 101, poz. 589 ze zm.) – por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2002 r., II CK 51/02, OSNC 2003, nr 12, poz. 167, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 2005 r., I CK 619/04, nie publ.

Wykładnia pojęcia sprawy o naruszenie posiadania w rozumieniu art. 478-479 k.p.c., uchylonym art. 393 pkt 4 k.p.c. (przewidującym, że kasacja nie przysługiwała w sprawach o naruszenie posiadania), art. 398² § 2 pkt 1 *in fine* k.p.c. jest zgodna. Wskazuje się, że obejmuje ono zarówno sprawy o przywrócenie stanu poprzedniego jak i o zaniechanie naruszeń, przy czym decydujące znaczenie ma podstawa faktyczna dochodzonego roszczenia, która nie może obejmować odwołania się do prawa własności (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 1997 r., I CZ 69/97, nie publ., z dnia 23 marca 2000 r., III CZ 46/00, OSNC 2000, nr 9, poz. 171, z dnia 5 kwietnia 2012 r., I CZ 198/11, nie publ.).

W tym stanie rzeczy przyjąć należy niedopuszczalność wniesienia skargi kasacyjnej od orzeczenia w przedmiocie przywrócenia posiadania na podstawie dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich i odpowiednio od postanowienia odrzucającego skargę o wznowienie postępowania, w którym zapadło orzeczenie dotyczące przywrócenia posiadania oparte na przepisach dekretu. Stanowisko to wspiera wykładnia historyczna, gdyż już w okresie obowiązywania k.p.c. z 1930 r. kasacja od takiego orzeczenia nie przysługiwała (art. 27 dekretu).

Zażalenia okazały się zatem bezzasadne i nie zachodzi potrzeba szczegółowego odnoszenia się do pozostałych, powołanych w nich zarzutów. Niezależnie od tego wskazać trzeba, że uzasadnienie postanowienia Sądu Okręgowego w K. z dnia 4 października 2012 r. zostało sporządzone, zatem wydanie orzeczenia w zakresie zażalenia na postanowienie (2) tego Sądu z dnia 23 listopada 2012 r. stało się zbędne i postępowanie zażaleniowe podlega umorzeniu (art. 355 § 1 w zw. z art. 394¹ § 3 w zw. z art. 398²¹ i w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.). Zażalenie na postanowienie (1) z dnia 11 września 2012 r. podlega oddaleniu (art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c.).

Uwzględniając szczególny charakter i okoliczności sprawy Sąd Najwyższy nie obciążył skarżącego kosztami postępowań zażaleniowych poniesionymi przez uczestnika Skarb Państwa - Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa (art. 102 w zw. z art. 394¹ § 3 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).